

Adam Proń
Wydział Chemiczny
Politechniki Warszawskiej
Noakowskiego 3
00 884 Warszawa

**Opinia dotycząca monografii habilitacyjnej dr. Rafała Wróbla zatytułowanej
„Aktywność katalityczna układów M-tlenek ceru (M = Pt, Pd, Cu)
w reakcji utleniania tlenku węgla”
(ze szczególnym uwzględnieniem jej podobieństwa do doktoratu Stefana Beckera
pt. „Spektroskopische *in situ*-Untersuchungen der katalytischen CO-Oxidation an
oxidmodifizierten Platinmetalloberfläche)**

Reprezentująca wysoki poziom naukowy monografia habilitacyjna jest oparta na sześciu opublikowanych pracach naukowych i wynikach włączonych do trzech nieopublikowanych jeszcze w 2013 r. manuskryptów. Jeden z nich ([160] **Wrobel R.J.**, Becker S., Weiss H., *The role of subsurface oxygen in the catalytic CO oxidation on Pd(111)*, w przygotowaniu) został opublikowany w dwa lata po powstaniu monografii tzn. 2015 r. w zmienionej wersji i pod zmienionym tytułem w (**Wrobel R.J.**, Becker S., Weiss H., “*Influence of subsurface oxygen in the catalytic oxidation on Pd(111)*” *J. Phys. Chem. C*, 2015, 119, 5386-5394). Nie wiem czy pozostałe dwa manuskrypty ([136] **Wrobel R.J.**, Becker S., Müller K., Weiss H. „*Oxygen spillover from CeOx nanoislands inside CeOx/Pt(111) inverse model catalysts as a possible mechanism for the catalytic promotion in CO oxidation: an experimental evidence*”, (w przygotowaniu) oraz [166] **Wrobel R.J.**, Becker S., Weiss H., „*Cerium oxide nanolayers on Pd(111) affected by subsurface oxygen: Promotion vs. inhibition of the catalytic CO oxidation*”, w przygotowaniu) ukazały się w druku, bowiem moja kwerenda w bazach danych *Scopus* oraz *Web of Science* nie dała wyników.

Biorąc pod uwagę współczesne kryteria atrybucji autorstwa prac naukowych (zasady antyhierarchicznej listy autorów, która nie pokrywa się z autorstwem w rozumieniu prawa autorskiego), w kontekście przypisywania autorstwa osiągnięcia naukowego ogłaszającego zespołowo uzyskane wyniki badań, analiza dorobku publikacyjnego Rafała Wróbla pozwala na dokonanie pewnych ustaleń w kwestii jego merytorycznego wkładu w powstanie każdej pracy oraz oceny jego roli i udziału w ich powstawaniu.

Analiza ta prowadzi do następujących wniosków:

1. Atrybucja autorstwa poniższych prac z przypisaniem roli pierwszego autora, powinna prowadzić do ustalenia, że Rafał Wróbel był ich autorem przewodnim:
[71] **Wrobel R.J.**, Becker S., *Carbon and sulphur on Pd(111) and Pt(111): Experimental problems during cleaning of the substrates and impact of sulphur on the redox properties of CeOx in the CeOx/Pd(111) system*, *Vacuum* 2010, 84, s. 1258–1265, doi 10.1016/j.vacuum.2010.01.056.

Adam Proń

- [148] **Wrobel R.J.**, Becker S., Weiss H., *Second/Additional Bistability in a CO Oxidation Reaction on Pt(111): An Extension and Compilation*, *Journal of Physical Chemistry* 2012, C 116(42), s. 22287–22292, doi 10.1021/jp302270n.
- [160] **Wrobel R.J.**, Becker S., Weiss H., *The role of subsurface oxygen in the catalytic CO oxidation on Pd(111)*, w przygotowaniu, zastąpioną przez **Wrobel R.J.**, Becker S., Weiss H., “*Influence of subsurface oxygen in the catalytic Oxidation on Pd(111)*” *J.Phys.Chem. C*, 2015, 119, 5386–5394
- [194] **Wróbel R.J.**, Łagonda S., Narkiewicz U., Pelech R., Becker S., Szymaszkiewicz L., Synthesis and characterization of Pt/CeO_x systems for catalytic CO oxidation reaction, *Annales UMCS, Chemistry* 2011, 66, s. 37–46.
2. W powstanie artykułu [170] **Wrobel R.**, Suchorski Y., Becker S., Weiss H., “*Cerium oxide layer on the Cu(111) surface: Substratemediated redox properties*”, *Surface Science* 2008, 602, s. 436–442, doi 10.1016/j.susc.2007.10.044 Habilitant włożył bez wątpienia najwięcej pracy, ale autorem przewodnim był w tym przypadku Yuri Suchorski.
 3. Suchorski był prawdopodobnie autorem przewodnim również w dwóch innych publikacjach Rafała Wróbla: [138] Suchorski Y., **Wrobel R.**, Becker S., Weiss H., “*CO Oxidation on a CeO_x/Pt(111) Inverse Model Catalyst Surface: Catalytic Promotion and Tuning of Kinetic Phase Diagrams*, *Journal of Physical Chemistry C* 2008, 112(50), s. 20012–20017, doi 10.1021/jp806033v oraz [139] Suchorski Y., **Wrobel R.**, Becker S., Strzelczyk B., Drachsel W., Weiss H., “*Ceria nanoformations in CO oxidation on Pt(111): Promotional effects and reversible redox behaviour*”, *Surface Science* 2007, 601(21), s. 4843–4848, doi 10.1016/j.susc.2007.07.029.

Wyniki badawcze pierwotnie przedstawione w pracach [138]. [139], 170] oraz [71] pojawiły się następnie w doktoracie Beckera w 2010 r., a w dalszej kolejności w 2013 r. w monografii habilitacyjnej Wróbla. Wyniki pierwotnie nieopublikowane ([136] i [166]) zostały najpierw włączone do doktoratu Beckera, a następnie do monografii habilitacyjnej Wróbla. Z kolei wyniki przedstawione w [148] pierwotnie zostały przedstawione w doktoracie Beckera, potem w publikacji zamieszczonej w periodyku ACS, a następnie w monografii Wróbla. Wreszcie wyniki przedstawione w artykule **Wrobel R.J.**, Becker S., Weiss H., “*Influence of subsurface oxygen in the catalytic oxidation on Pd(111)*” *J.Phys.Chem. C*, 2015, 119, 5386–5394 stały się najpierw częścią doktoratu Beckera, potem monografii Wróbla, a na końcu zostały opublikowane w w/w periodyku.

Opierając się raz jeszcze na współczesnych zasadach atrybucji autorstwa można uważać, że największy wkład w powstanie wyników badań opisanych w sześciu z dziewięciu artykułów miał Rafał Wróbel, w trzech pozostałych – Yuri Suchorski. Lekkomysłne kopiowanie wyników badań spowodowało jednak, że zbiór powyżej wymienionych publikacji, doktorat Beckera i monografia habilitacyjna Wróbla zaczęły wykazywać nieakceptowalne podobieństwo.

Zanim przejdę do analizy tych trzech typów dokumentów (monografia habilitacyjna, doktorat i wspólne publikacje Wróbla i Beckera), krótko omówię wprowadzenie do opisu badań zamieszczonych w monografii, które autor niesłusznie nazywa *Częścią teoretyczną*. Do części

tej można mieć tylko drobne zastrzeżenia. W przypadku Rysunków 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9 i 10 autor odwołuje się do prac, z których były kopiowane, ale nie wskazuje czy uzyskał zgodę na przedruk. Jest to uchybienie powszechnie spotykane, np. w pracach przeglądowych i łatwe do wyeliminowania, szczególnie przy współpracy skrupulatnych redaktorów wydawniczych. W przypadku Rysunku 4 nie ma odwołania do jakiejkolwiek pracy, ale przedstawia on, w celach dydaktycznych, powszechnie znaną komórkę elementarną fcc i postać płaszczyzny(111), czyli informacje dostępne w licznych, klasycznych źródłach literaturowych. Nie ma potrzeby odnoszenia się do nich. Nie mam również zastrzeżeń do Tabeli 1, która jest uprawnioną, autorską kompilacją wytworzoną przez Rafała Wróbla z podaniem odpowiednich publikacji źródłowych. Podsumowując, w *Części teoretycznej* nie znajduję znamion plagiatu, a tylko drobne uchybienia związane z brakiem zgody na przedruk.

Część doświadczalna monografii wykazuje natomiast znaczące podobieństwo do doktoratu Stefana Beckera. W szczególności, następujące rozdziały i podrozdziały monografii habilitacyjnej p. Rafała Wróbla: 2.4.2. *Analiza ilościowa zawartości węgla w monokryształach Pt(111) i Pd(111)*; 2.4.3. *Sposoby obniżania zawartości węgla w monokryształach*; 2.4.4. *Tlen podpowierzchniowy w Pd(111) i Pt(111)*; 2.4.5. *Usuwanie zaadsorbowanych gazów z Pd(111) i Pt(111)*; 2.4.7. *Siarka jako zanieczyszczenie monokryształów Pt(111) i Pd(111)*; 2.4.8. *Usuwanie siarki przez utlenianie*; 2.4.9. *Miareczkowanie tlenkiem węgla niepokrytej powierzchni monokryształów Pt(111) i Pd(111)*; 2.4.10. *Miareczkowanie układów S/Pd(111)*; 2.4.11. *Wpływ siarki na właściwości redoks układów CeO_x/Pd(111)* (strony 37 – 54), oraz

następujące rozdziały i podrozdziały pracy doktorskiej p. Stefana Beckera: 6.1. *In situ-Untersuchungen zum grundlegenden Verhalten von Verunreinigungen auf Pt(111) und Pd(111) unter reaktionsähnlichen Bedingung*; 6.1.1. *Kohlenstoff als gewöhnliche Verunreinigung auf Pt(111) und Pd(111)*; 6.1.1.1. *Die Segregationscharakteristik des Kohlenstoffs*; 6.1.1.2. *Der Mechanismus der Kohlenstoffoxidation*; 6.1.1.3. *Probleme bei Oxidationsreaktionen an den gewählten Substratoberflächen*; 6.1.2. *Schwefel als gewöhnliche Verunreinigung auf Pt(111) und Pd(111)*; 6.1.2.1 *Die CO-Titration als Nachweismöglichkeit von Fremdatomen auf Pt(111) und Pd(111)* (strony 63-76),

a także

artykuł [71] R.J. Wróbel, S. Becker „Carbon and sulfur on Pd(111) and Pt(111): experimental problems during cleaning of the substrates and impact of sulfur on the redox properties of CeO_x in the CeO_x/Pd(111) system *Vacuum* 84, 1258-1265 (2010)

zawierają omówienie tych samych wyników badań w podobny sposób i w takiej samej sekwencji. Świadczy o tym nie tylko podobieństwo tekstu, ale również taka sama kolejność identycznych rysunków: Rysunkom nr 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26 i 27 monografii Rafała Wróbla odpowiadają sekwencje identycznych rysunków zarówno w pracy doktorskiej Stefana Beckera jak i w artykule [71]. W doktoracie Stefana Beckera są to Rysunki nr. 29, 30 a, 30b, 31, 32, 33 ab, 33c, 34, a w artykule [71] Rysunki 1, 2a, 2b, 3, 4a,b,c, 5 i 7. Dostrzeżone różnice to: i) rysunki 23 i 27 w monografii Wróbla nie mają swego odpowiednika w pracy doktorskiej Beckera; ii) Rysunek 22 w monografii Wróbla oraz odpowiadający mu Rysunek 32 w doktoracie Beckera, przedstawiający obrazy mikroskopowe STM, nie został włączony publikacji [71].

Alban

Zamieszczone w monografii Rafała Wróbla, w rozdziale 2.4.13. pt. *Kalibracja szybkości naporowywania* Rysunki 28 i 29 oraz Rysunki 25 i 26 w pracy doktorskiej Beckera, w rozdziale 5.3.1 *Bestimmung der Aufdampftrate* są identyczne. Dotyczą one szczegółów kalibracji procesów naporowywania, a więc mają charakter opisu technicznego, który może mieć zastosowanie do wielu próbek, opisywanych w różnych publikacjach. W takim przypadku lepiej byłoby, gdyby Autor odwołał się do źródła, zamiast przedstawiać wspomniane krzywe kalibracyjne, unikając w ten sposób problemów z możliwością postawienia zarzutu plagiatu czy autoplagiatu.

Rysunki 32, 33, 34 i 36 w rozdziale 2.6.1. *Stabilność termiczna układów CeOx/Pt(111)* monografii Wróbla oraz Rysunki 35, 36, 37 i 38 w rozdziale 6.2.1 *Das Wachstum von CeOx-Nanoinseln auf Pt(111)* doktoratu Beckera także są identyczne. Rafał Wróbel pisze, iż wyniki, które przedstawiają te ilustracje stanowią część artykułu [136] (**Wrobel R.J.**, Becker S., Müller K., Weiss H., *Oxygen spillover from CeOx nanoislands inside CeOx/Pt(111) inverse model catalysts as a possible mechanism for the catalytic promotion in CO oxidation: an experimental evidence*, w przygotowaniu). Manuskrypt ten chyba nigdy nie został opublikowany, a przynajmniej ja nie mogłem go znaleźć. Niezależnie od jego statusu napotykamy tutaj problem włączenia tych samych wyników eksperymentalnych do dwóch różnych dysertacji, z pierwszeństwem dla pracy Beckera. Rysunek 35 niemający odwołania do źródła jest identyczny z Rysunkiem 39 w pracy doktorskiej Beckera.

Rysunek 37 zamieszczony w rozdziale 2.6.3.1. *Charakterystyka powierzchni kryształu Pt(111)* monografii Rafała Wróbla jest tożsamy z Rysunkiem 47a w rozdziale 6.4.1.1 *Die Temperaturabhängigkeit der Reaktionsrate bei unterschiedlichen Partialdruckverhältnissen auf reinem Pt(111)* doktoratu Beckera. Nie ma w tym przypadku odwołania do źródła, nie byłem w stanie sprawdzić, czy wyniki te były opublikowane. Jest to ponowny przypadek włączenia tych samych wyników do dwóch dysertacji, z pierwszeństwem dla doktoratu Stefana Beckera.

W tym samym rozdziale monografii Rafała Wróbla wyniki badań przedstawione na Rysunkach 38 i 39 zostały uprzednio opublikowane w pracy Suchorski Y., **Wrobel R.**, Becker S., Weiss H., *CO Oxidation on aCeOx/Pt(111) Inverse Model Catalyst Surface: Catalytic Promotion and Tuning of Kinetic Phase Diagrams*, *Journal of Physical Chemistry C* 112, s. 20012–20017 (2008) (Rysunki 2b i 2c). Rysunek 39 w monografii stanowi również część Rysunku 64 w rozdziale 6.4.2.2 *Einfluss der CeOx-Nanoinseln auf Bistabilität in der CO-Oxidation auf Pt(111)* doktoratu Beckera.

Pięć dalszych rysunków i jedna tabela z tego samego rozdziału monografii Wróbla (Rysunki 40, 41, 42, 43 i 44 i Tabela 2) mają tożsame odpowiedniki w doktoracie Beckera, są to: Rysunki 48, 49, 61, 59, 60 oraz Tabela 4. Identyczne rysunki i tabelę znaleźć można w publikacji **Wrobel R.J.**, Becker S., Weiss H., *Second/Additional Bistability in a CO Oxidation Reaction on Pt(111): An Extension and Compilation*, *Journal of Physical Chemistry C* 116, 22287–22292 (2012) [148]. Praca ta ukazała się dwa lata po obronie doktoratu Stefana Beckera i rok przed ukazaniem się monografii habilitacyjnej Rafała Wróbla. Taka kolejność zdarzeń powoduje, że uzyskane przez Habilitanta wyniki wspólnych z Beckerem badań nie powinny być wykorzystane w monografii, gdyż oznacza to przedstawienie tych samych wyników badań w dwóch różnych dysertacjach. Jedynym trafnym rozwiązaniem w tym przypadku byłoby

włączenie pracy [148] do zbioru publikacji przedstawionych jako osiągnięcie habilitacyjne, gdyż zasady atrybucji autorstwa wydają się jednoznacznie wskazywać na dominującą rolę Rafała Wróbla w powstaniu tej pracy.

Rysunki 45, 46, 47, 48, 49 z rozdziału monografii Wróbla 2.6.3.2. *Wpływ CeO_x na reakcję utleniania tlenku węgla na powierzchni Pt(111)* mają tożsame odpowiedniki na Rysunkach 62-65 doktoratu Beckera, chociaż nie w tej samej sekwencji. W obu przypadkach rysunki te są kopią rysunków opublikowanych w artykule Suchorski Y., **Wrobel R.**, Becker S., Weiss H., *CO Oxidation on a CeO_x/Pt(111) Inverse Model Catalyst Surface: Catalytic Promotion and Tuning of Kinetic Phase Diagrams*, *Journal of Physical Chemistry* 2008, C112(50), s. 20012–20017 (2008) [138].

Dalsze rysunki przedstawione w tym samym rozdziale tzn. Rysunki 50, 51, 52, 53, 54, 55 i 56 mają swoje tożsame odpowiedniki w doktoracie Stefana Beckera, gdzie występują w tej samej sekwencji 50, 51a, 51b, 51c, 52, 53 i 54. Z podpisu pod rysunkami wynika, iż ich źródłem jest wspomniana już uprzednio praca [136] (**Wrobel R.J.**, Becker S., Müller K., Weiss H., *Oxygen spillover from CeO_x nanoislands inside CeO_x/Pt(111) inverse model catalysts as a possible mechanism for the catalytic promotion in CO oxidation: an experimental evidence*, w przygotowaniu), której odnaleźć nie mogłem. Ponownie mamy do czynienia z sytuacją, gdzie ten sam zestaw wyników badawczych, bardzo podobnie omawiany, wykorzystany jest w dwóch różnych dysertacjach.

Kontynuując redagowanie tego rozdziału Rafał Wróbel przedstawił Rysunek 57, który jest tożsamy z Rysunkiem 45 doktoratu Stefana Beckera, a także z Rysunkiem 4 w artykule **Wrobel R.**, Suchorski Y., Becker S., Weiss H., *Cerium oxidelayer on the Cu(111) surface: Substrate-mediated redox properties*, *Surface Science* 602, 436–442 (2008) [170]. Podobnie Rysunek 58 monografii jest tożsamy z Rysunkiem 58 doktoratu Beckera. Również Rysunki 60 i 61 monografii mają swoje tożsame odpowiedniki w doktoracie Beckera – Rysunki 66 i 67. Obydwa te rysunki pochodzą z opublikowanego wcześniej artykułu: [139] Suchorski Y., **Wrobel R.**, Becker S., Strzelczyk B., Drachsel W., Weiss H., *Ceria nanoformations in CO oxidation on Pt(111): Promotional effects and reversible redox behaviour*, *Surface Science* 60, 4843–4848 (2007) (Rysunki 66 i 67). Z kolei Rysunek 63 zamieszczony w monografii jest tożsamy z Rysunkiem 56 w doktoracie Beckera.

W rozdziałach 2.7.2. *Pd(111) i tlen podpowierzchniowy – aktywność katalityczna* oraz 2.7.3. *Powstawanie tlenu podpowierzchniowego i jego wpływ na reakcję* monografii i w rozdziałach 6.5.1.1 *Die katalytische Aktivität der Pd(111) und der Pd(111)-O-Systeme als Funktion der Temperatur*, 6.5.1.2 *Die Druckabhängigkeit der Reaktionsrate der katalytischen CO-Oxidation auf Pd(111) und den Pd(111)-O-System unter isothermen Bedingungen* oraz 6.5.1.3 *Die Bildung des subsurface oxygens während der ablaufenden CO-Oxidation und dessen quantitativer Einfluss auf die katalytische Aktivität von Pd(111)* doktoratu Beckera znajdujemy dwie sekwencje identycznych rysunków: Rysunkom 65, 66, 67, 68, 69, 70 monografii opowiadają Rysunki 68a, 68b, 69, 70, 71 i 72 doktoratu. Wszystkie te rysunki zostały następnie opublikowane, w artykule **Wrobel R.J.**, Becker S., Weiss H., *“Influence of subsurface oxygen in the catalytic Oxidation on Pd(111) J.Phys.Chm., 2015, 119, 5386-5394,* który ukazał się dwa lata po opublikowaniu monografii Wróbla jako zmieniona wersja artykułu,

który w 2013 był na etapie redagowania: [160] **Wrobel R.J.**, Becker S., Weiss H., *The role of subsurface oxygen in the catalytic CO oxidation on Pd(111)*, w przygotowaniu.

Poważny problem stanowi Tabela 3 przedstawiona w rozdziale 2.7.6.2. *Przygotowanie układów CeO_x/Pd(111)-O* monografii Rafała Wróbla, gdyż podane tam dane eksperymentalne są tożsame z danymi Tab.1 zamieszczonej w rozdziale 6.2.3 *Das Wachstum von CeO_x-Nanoinseln auf Pd(111)* doktoratu Stefana Beckera.

Rysunki 74–81 zamieszczone w Rozdziałach 2.7.6.3. *Wpływ temperatury na aktywność katalityczną CeO_x/Pd(111)-O*, 2.7.6.4. *Wpływ ciśnienia reagentów na aktywność katalityczną CeO_x/Pd(111)-O* oraz 2.7.6.6. *Badania in situ właściwości redoks układów CeO_x/Pd(111)-O* monografii Rafała Wróbla są tożsame z Rysunkami 75-79 przedstawionymi przez Stefana Beckers w Rozdziałach 6.5.2.1 *Die Temperaturabhängigkeit der Reaktionsrate bei unterschiedlichen Partialdruckverhältnissen auf verschiedenen CeO_x(Θ < 1)/Pd(111)-O-Modellsystemen* oraz 6.5.2.2 *Die Druckabhängigkeit der Reaktionsrate unter isothermen Bedingungen auf verschiedenen CeO_x(Θ < 1)/Pd(111)-O-Modellkatalysatoren* jego doktoratu. W podpisach rysunków Habilitant odwołuje się do publikacji, która podczas wydawania monografii nie była jeszcze ukończona ([166] **Wrobel R.J.**, Becker S., Weiss H., *Cerium oxide nanolayers on Pd(111) affected by subsurface oxygen: Promotion vs. inhibition of the catalytic CO oxidation*, w przygotowaniu). Nie mogłem niestety znaleźć tej pracy pośród artykułów Rafała Wróbla, które ukazały się po 2013 r. Ponownie napotykałyśmy tutaj problem przedstawienia tych samych wyników eksperymentalnych w dwóch różnych rozprawach.

Pozostałych rysunków umieszczonych w monografii (Rysunki 83-102) nie odnajduję w doktoracie Beckera. Są to albo ryciny oryginalne, albo skopiowane z artykułu, w którym Rafał Wróbel jest pierwszym autorem: [194] **Wróbel R.J.**, Łagonda S., Narkiewicz U., Pelech R., Becker S., Szymaszkiewicz L., *Synthesis and characterization of Pt/CeO_x systems for catalytic CO oxidation reaction*, *Annales Umcs, Chemistry* 2011, 66, s. 37–46.

Podsumowując, zamieszczenie przez Stefana Beckera w pracy doktorskiej wszystkich właściwie wyników wspólnych badań zamknęło w moim przekonaniu Rafałowi Wróblowi możliwość włączenia tych wyników do monografii habilitacyjnej, nie można bowiem obronić dwóch różnych dysertacji opartych na tych samych wynikach badawczych. Dominująca rola Rafała Wróbla w 6 wspólnych z Beckerem pracach w mojej ocenie pozwoliłaby mu na przedstawienie 9 omawianych artykułów jako osiągnięcie habilitacyjne stanowiące znaczący wkład w dyscyplinę technologia chemiczna (dziedzina nauk technicznych), które zostało udokumentowane za pomocą cyklu powiązanych tematycznie artykułów naukowych ze znaczącą i przewodnią rolą osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego. Ten zbiór publikacji „habilitacyjnych” mógłby zostać ewentualnie wzbogacony dodatkowym jednoautorskim artykułem przeglądowym. Tak kształtująca się całość stanowiłaby podstawę solidnej habilitacji, szczególnie jeśli weźmie się pod uwagę, że prawie wszystkie prace zostały zamieszczone w dobrych czasopismach wydawanych przez solidne oficyny wydawnicze, takie jak oficyna ACS czy Elseviera. Należy więc żałować, że drogi tej habilitant nie wybrał. Błąd Habilitanta wynikał zapewne z nieświadomości, iż publikując artykuł badawczy w postaci monografii wydanej przez ZUT naraża się na zarzut autoplagiatu wobec kilku swoich własnych prac i plagiatu wobec dysertacji Stefana Beckera. Ścisła współpraca pragnącego się habilitować

doktora z doktorantem często generuje podobne problemy, których łatwo można uniknąć poprzez odpowiednie, często perswazyjne działanie szefa grupy badawczej. W sytuacji Rafała Wróbla wybranie opcji monografii habilitacyjnej było pomysłem karkołomnym.

W piśmie ZUT/RDCh/6/2024 z 9 stycznia 2024 r Pani Profesor Sylwia Mozia prosi mnie o jednoznaczne stwierdzenie:

- i) Czy w rozprawie habilitacyjnej dr. Wróbla został popełniony plagiat w rozumieniu ustawy, czyli ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, t.j. Dz. U. 2022 poz. 2509 (dalej prawo autorskie)?
Dura lex, sed lex – niestety tak, gdyż ponad 80% rysunków skopiował on albo ze wspólnych z Beckerem publikacji (autoplagiat), albo z jego doktoratu (plagiat).
- ii) Czy nastąpiło przypisanie autorstwa istotnych fragmentów cudzego utworu?
W moim przekonaniu dr Wróbel nie przypisał sobie autorstwa cudzych utworów, gdyż w przypadku kopiowania wyników ze wspólnych ze Stefanem Beckerem publikacji można co najwyżej mówić o autoplagiacie, który stanowi w pewnych warunkach naruszenie standardów etycznych prowadzenia i ogłaszania wyników badań. W kopiowaniu wyników nieopublikowanych, a zamieszczonych w doktoracie Beckera, także nie doszukiwałbym się przypisania autorstwa cudzych utworów, gdyż Wróbel uczestniczył we wszystkich badaniach prowadzonych przez Beckera, w niektórych przypadkach nawet jako jego mentor. Nieopublikowanie wspólnie uzyskanych wyników było zapewne spowodowane odrzuceniem manuskryptu przez redaktorów czasopism, do których był składany. W tym kontekście przypomnieć należy, że zgodnie z prawem autorskim „Przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór)” (art. 1 ust. 1), natomiast do powstania autorskich praw osobistych i autorskich praw majątkowych twórców utworu nie jest wymagane opublikowanie wspólnej pracy. Zgodnie z art. 1 prawa autorskiego bowiem: ust. 3. „Utwór jest przedmiotem prawa autorskiego od chwili ustalenia, chociażby miał postać nieukończoną.”, a ust. 4 stanowi, że „Ochrona przysługuje twórcy niezależnie od spełnienia jakichkolwiek formalności.”, czyli jego publikacja nie jest wymagana.

Nie mogę skończyć tej opinii bez komentarza. W moim przekonaniu pewną niesprawiedliwością jest to, iż jeden z uczestników wspólnych badań mógł w 100% wykorzystywać ich wyniki, a drugi wybierając opcję napisania monografii habilitacyjnej narażał się prawie w 100% na oskarżenie o popełnienie autoplagiatu lub plagiatu rozprawy doktorskiej osoby, która pod jego opieką prowadziła wspólnie z nim badania. Rafał Wróbel popełnił jednak wszystkie możliwe błędy zarówno decydując się na napisanie monografii, jak i redagując ją w niewłaściwy z punktu widzenia praw autorskich sposób. Dodać wypada, że gdyby owej monografii nie opublikował, a jedynie dołączył ją jako przewodnik po jednotematycznym cyklu publikacji z jego przewodnią rolą jako ich współautora, nie można byłoby postawić wniosków takich, jak powyżej.

Niemniej jednak w tej sprawie należy rozważyć relację pomiędzy standardami etycznymi prowadzenia badań naukowych i ogłaszania ich wyników, a rygoryzmem wynikającym z prawa autorskiego.

- (1) I tak prawo autorskie w art. 115 ust. 1 stanowi: „Kto przywłaszcza sobie autorstwo albo wprowadza w błąd co do autorstwa całości lub części cudzego utworu albo artystycznego wykonania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3.”

Rozpatrując przedstawioną sprawę z perspektywy tej regulacji, relacja między monografią habilitacyjną dr. Wróbla a rozprawą doktorską Beckera spełnia przesłanki z dyspozycji tej normy.

Niemniej to samo prawo autorskie w art. 1 ust. 2¹ stanowi: „Ochroną objęty może być wyłącznie sposób wyrażenia; nie są objęte ochroną odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne”.

- (2) Z kolei wiążący polskich naukowców przy prowadzeniu badań naukowych Kodeks etyki pracownika naukowego, przyjęty na podstawie upoważnienia ustawowego zawartego w art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1796), określony w Załączniku do uchwały Nr 2/2020 Zgromadzenia Ogólnego PAN z dnia 25 czerwca 2020 r. formułuje następujące zasady autorstwa naukowego, ogłaszania wyników badań oraz piętnuje następujące przejawy nierzetelności w badaniach naukowych:

- a) Część 3. Dobre praktyki w badaniach naukowych w pkt 3.3. Autorstwo i wydawnictwa stanowi:

ppkt 2. „Autorstwo publikacji naukowej musi opierać się na przynajmniej jednym z wymienionych warunków: twórczym i istotnym wkładzie w badania, a więc na znaczącym udziale w kreowaniu idei naukowej, formułowaniu koncepcji oraz projektowaniu badań, niekwestionowanym czynnym udziale w pozyskiwaniu danych, w analizie i interpretacji uzyskanych wyników oraz merytorycznym i rzetelnym wkładzie w przygotowanie i krytyczne opracowanie artykułu z punktu widzenia obowiązujących kryteriów naukowych.”

ppkt 4. „Wszyscy autorzy ponoszą pełną odpowiedzialność za publikowane treści, o ile nie określono tego inaczej (np. że są odpowiedzialni tylko za określoną część badań w obszarze swojej specjalności). Wskazane jest, aby przy podawaniu afiliacji autorów został określony charakter ich wkładu.”

ppkt 5. „Publikacja współautorska, mająca stanowić podstawę ubiegania się o stopień lub tytuł naukowy powinna zawierać wydzieloną, samodzielnie opracowaną część lub być tak zredagowana, aby umożliwić ocenę precyzyjnie określonego merytorycznego udziału każdego współautora w powstaniu publikacji.”

ppkt 6. „Kolejność podawania nazwisk w publikacji powinna być zgodna ze zwyczajem obowiązującym w danej dyscyplinie naukowej oraz zostać zaakceptowana przez wszystkich współautorów na wczesnym etapie przygotowywania publikacji. Wkład intelektualny innych osób, mających istotny wpływ na publikowane badania powinien zostać stosownie zaznaczony.”

ppkt 8. „Ponowne publikowanie tej samej pracy (lub istotnych jej części) może zostać zaakceptowane tylko za zgodą jej redaktorów i zawsze należy podać odwołanie do pierwszej publikacji pracy. Tego typu opracowania powiązane ze sobą treściowo w istotnych częściach i w istotnym zakresie należy uwzględniać w dorobku autora jako jedną pozycję. Sztuczne powiększanie dorobku publikacyjnego poprzez wielokrotne dokumentowanie pod różnymi tytułami tego samego osiągnięcia naukowego jest działaniem nagannym.”

- b) Część 4. Nierzetelność w badaniach naukowych pkt 4 ppkt 1. Rażące przewinienia:

„Do najpoważniejszych przewinień, szczególnie godzących w etos badań naukowych, należą fabrykowanie i fałszowanie wyników badań, które stanowią rażące naruszenie podstawowych zasad uprawiania nauki, a także popełnianie plagiatów.

(...) 3. Popełnianie plagiatów polega na przywłaszczeniu cudzych idei, wyników badań lub treści bez podania źródła, co stanowi naruszenie praw własności intelektualnej.”

Jeśli podejmiemy się próby oceny przedmiotowej sprawy z perspektywy regulacji cytowanego powyżej kodeksu etyki pracownika naukowego przy uwzględnieniu dyspozycji art. 1 ust. 2¹ prawa autorskiego, stanowiącego: „Ochroną objęty może być wyłącznie sposób wyrażenia; nie są objęte ochroną odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne.”, możliwe jest wysunięcie następujących wniosków:

1. W sprawie nie nastąpiło popełnienie plagiatu naukowego w rozumieniu kodeksu etyki pracownika naukowego, bowiem dr Wróbel nie przywłaszczył sobie cudzych idei naukowych, wyników badań lub treści bez podania źródła;

Z materiału sprawy jasno wynika, że idee naukowe zostały wypracowane wspólnie przez dr. Wróbla i doktoranta Beckera przy dominującej roli dr. Wróbla; idee naukowe nie podlegają ochronie prawnej, a jedynie forma ich wyrażenia;

niewątpliwie relacja między monografią dr. Wróbla a rozprawą Beckera jest taka, że następuje:

- przejęcie formy wyrażenia idei naukowych z naruszeniem prawa autorskiego,
- ale już nie naruszenia cudzych treści bez podania źródła w rozumieniu kodeksu etycznego dla naukowców, bowiem wykorzystane treści:
 - ✓ powstały we współpracy naukowej i zostały ustalone jako utwory w rozumieniu prawa autorskiego, z których niektóre zostały opublikowane w periodykach naukowych, jednak w każdym przypadku zostały one objęte ochroną z prawa autorskiego przysługującego obu współautorom,
 - ✓ a następnie zostały one przyjęte do późniejszej równoległej naukowej twórczości publikacyjnej obu naukowców, którzy w każdej z monografii: niepublikowanej pracy doktorskiej oraz opublikowanej rozprawy habilitacyjnej przywoływali publikacje źródłowe.

2. Jeśli zadamy pytanie, czy dr Wróbel jest autorem osiągnięcia naukowego przedstawionego do oceny w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego oznaczonego tytułem: „Aktywność katalityczna układów M-tlenek ceru (M=Pt, Pd, Cu) w reakcji utleniania tlenku węgla”?

Na tak postawione pytanie również należy odpowiedzieć twierdząco. Publikując wspólnie prace wieloautorskie, stosowanie do wymogów płynących z części 3 Kodeksu etyki dla naukowców, że dr Wróbel spełnił przesłanki do bycia autorem publikacji naukowej (ppkt 3.3), sposób zredagowania prac dokumentujących osiągnięcie habilitacyjne, które następnie zostały podane w spisie bibliograficznym monografii habilitacyjnej, był taki, że pozwalał precyzyjnie określić merytoryczny udział każdego współautora w powstawaniu publikacji, w tym wskazać na znaczącą i w wielu przypadkach na przewodnią rolę dr. Wróbla (ppkt 3.5 i 3.6).

3. Jeśli zadamy pytanie, czy dr Wróbel dopuścił się nagannego etycznie autoplagiatu, to odpowiedź nie jest jednoznaczna.

W piśmiennictwie wyjaśnia się, że za nagannie etycznie autoplagiat uznajemy działanie twórcy polegające na świadomym recypowaniu własnej twórczości naukowej do kolejnych publikowanych utworów - w celu powiększenia dorobku naukowego oraz wprowadzenia w błąd i stworzenia wrażenia wydania dzieła po raz pierwszy - można zakwalifikować jako czyn stanowiący oszustwo naukowe. [tak, J. Sieńczyło-Chłabicz, J. Banasiuk, Pojęcie i istota zjawiska autoplagiatu w twórczości naukowej, „Państwo i Prawo” 2012, nr 3, s. 13].

W kwestii tej wypowiadała się też Komisja do spraw etyki w nauce przy PAN, która np. w sprawie KEwN.GP.004.27.2021 stanęła na stanowisku w przypadku stanu faktycznego, polegającego na ponownym publikowaniu treści naukowych wcześniej ogłoszonych drukiem, że: „*autor ma prawo*

wykorzystywać w swych pracach fragmenty wcześniejszych badań, do których dołącza stosowne odniesienia, gdyż odwołania, powtórzenia są w dyskursie naukowym naturalne”; z kolei w innej sprawie ta sama komisja stwierdziła: obwiniony nie popełnił zarzucanego mu autoplagiatu, bowiem: „W sposób jawny i zawsze udokumentowany korzystał on jedynie ze swoich wcześniejszych prac, zwłaszcza tam gdzie jego badania miały charakter pionierski. (...) może jedynie w paru przypadkach mógł nieco szczegółowiej wskazać w przypisie, dlaczego niektóre teksty (np. materiały pokonferencyjne z różnych sesji o podobnej tematyce) są mocno zbliżone” (...) „cytowanie własnych tekstów przez autorów w kolejnych publikacjach jest zjawiskiem powszechnym. U niektórych autorów obserwuje się jednak brak staranności w odpowiednim cytowaniu tych danych czego przykładem jest dr hab. X.” (sprawa KEwN.GP.004.3.2020).

Przepraszam członków Rady Dyscypliny Inżynieria Chemiczna ZUT za ten długi, ale mam nadzieję, że użyteczny komentarz. Napisałem go korzystając z sześcioletniego doświadczenia pracy w Komisji Etyki Fundacji na rzecz Nauki Polskiej, a także korzystając z książki pt. *„Intellectual Property Rights and Scientific Authorship: Legal and Ethical Considerations. Case Study in Hard Sciences and Natural Sciences”*, której jestem współautorem, wspólnie z dr hab. nauk prawnych Anną Chorażewską profesorem UŚ, a która ukaże się w marcu tego roku nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego. Problemy atrybucji autorstwa, własności intelektualnej i praw autorskich stają się bowiem coraz bardziej palące, choćby ze względu na wzrastającą dywersyfikację nauki i rosnący udział badań interdyscyplinarnych. W skrajnych przypadkach ich niedocenianie lub wręcz zaniedbywanie doprowadzić może do tak dramatycznych skutków z jakimi dziś mierzy się Rafał Wróbel.

Adam Poraś